

Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут обдарованої дитини НАПН України
НЦ «Мала академія наук України»
Кафедра ЮНЕСКО з наукової освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

МАТЕРІАЛИ

V Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції
«ОБДАРОВАНІ ДІТИ – СКАРБ НАЦІЇ!»

23–29 жовтня 2024 року

в межах XVI Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті»

Київ
2024

О-13 Обдаровані діти – скарб нації! : матеріали V Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 23–29 жовтня 2024 року). – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. – 1604 с.

У збірник увійшли статті та тези учасників V Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Обдаровані діти – скарб нації!», у яких розкрито актуальні наукові та практичні проблеми виявлення, діагностики, розвитку, підтримки та супроводу обдарованої особистості в освітньому середовищі та соціумі, практичний досвід роботи з обдарованими дітьми та молоддю.

Тематика публікацій:

- сучасні тенденції та філософсько-методологічні аспекти дослідження обдарованості;
- впровадження новітніх технологій в освіті обдарованих як один зі шляхів інтеграції України у світовий освітній простір;
- діагностика та моніторинг розвитку обдарованості дітей і молоді;
- педагогічні інновації в освіті та розвитку обдарованих учнів;
- соціально-психологічна підтримка обдарованої особистості в умовах воєнного стану.

Видання рекомендовано для науковців, керівників і представників освітніх закладів, інститутів післядипломної освіти, педагогічних працівників усіх ланок системи освіти, психологів, соціологів та інших фахівців.

Статті подано в авторській редакції (збережено стилістику, орфографію та мову). Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

УДК 376-056.45

ЗМІСТ

Абрасьова Д. М., Петінова О. Б. Сучасні підходи до розуміння сутності обдарованості	16
Айтов С. Ш. Теоретичні підходи історичної антропології як сучасної філософії історії та розвиток обдарованості	21
Ангелова В. В., Ландик М. І. Інноваційний підхід до розвитку обдарованості: мистецтво застосування нейромереж у діяльності педагога-позашкільника	25
Аніщенко Н. В. Поліваріантне освітнє середовище як чинник розвитку обдарованості особистості.....	29
Аржанухіна С. В., Перцова О. В. Сучасні методи групової психологічної роботи з обдарованою молоддю	36
Артьомова Т. І. Нові можливості творчості та колізії прав власності в середовищі метавсесвіту.....	39
Артюх С. О., Виповська Л. О. Особливості психологічної допомоги обдарованим учням в умовах воєнного стану.....	45
Ахман В. О. Шляхи створення сприятливого психологічного клімату для обдарованих учнів у освітніх закладах під час воєнних дій.....	50
Ащеулова І. П. Розвиток творчих здібностей учнів у процесі створення навчальних проєктів із географії	52
Бабенко Л. Ю. Рекомендації щодо організації роботи з обдарованими дітьми та молоддю.....	56
Бабкова А. М., Міхно С. В. Застосування виставкової діяльності в просторах шкільного музею для самореалізації обдарованої дитини.....	60
Барабаш Л. М., Пономаренко Г. А. STEM-освіта як шлях до розвитку обдарованості здобувачів освіти в процесі інтеграції шкільних предметів.....	65
Басюк Н. А. Вплив освітнього середовища на розвиток емоційного інтелекту обдарованої студентської молоді	76
Баханська А. М. Роль виховних заходів щодо соціально-психологічної підтримки обдарованих учнів ліцею в умовах воєнного стану.....	82
Бевз-Басова С. В., Домащенко І. В. Педагогічні інновації в освіті обдарованих дітей	85
Безена І. М., Ващенко М. І. Педагогічний супровід самореалізації обдарованої дитини в освітньому процесі закладу освіти.....	94
Безклинська К. С. Інноваційні технології в освіті: використання навчальних чат-ботів для підтримки обдарованих учнів.....	99
Безкороваєва Н. В. Розвиток творчої особистості учня-інноватора, здатного до самореалізації в сучасному суспільстві, як показник професійної компетентності вчителя інформатики.....	104
Безрук К. О. Комунікативне лідерство як інструмент формування життєвої успішності в педагогічному супроводі самореалізації обдарованих учнів.....	114

Рубанова С. Я. Психологічна готовність до розв'язування творчих задач як основа життєстійкості особистості.....	1280
Савченко Я. В., Тропіна М. А. Інноваційне майбутнє України: вплив STEAM-освіти на технологічну галузь.....	1286
Савчук І. М. Психолого-педагогічний супровід обдарованих дітей з особливими освітніми потребами в ЗЗСО в умовах війни.....	1290
Саноян А. О. Інноваційні методи навчання української мови в освіті обдарованих студентів.....	1301
Сахов С. С. Діагностика та моніторинг розвитку обдарованості здобувачів освіти.....	1305
Сидорук Т. І. Основні напрями соціально-психологічної підтримки обдарованих учнів в умовах війни.....	1307
Сидорчук А. М. Роль арттерапії в підтримці емоційного стану обдарованих дітей під час війни.....	1310
Скаржинець А. В. Аналіз проблем інтеграції штучного інтелекту в систему освіти України відповідно до «Пекінського консенсусу щодо штучного інтелекту та освіти».....	1319
Склярова В. О. Розкриття і розвиток обдарованості кожної дитини шляхом створення індивідуальних освітніх траєкторій.....	1322
Скрипник О. А. Залучення учнів до науково-дослідницької діяльності.....	1334
Скрипник С. В. Ігрові технології в навчанні: Kahoot, Scratch та Python на уроках інформатики.....	1340
Сліпухіна І. А., Чернецький І. С. Розкриття обдарованості через музеї науки: інноваційна педагогіка для нового покоління.....	1344
Слободянюк М. А. Філософсько-методологічні аспекти обдарованості у людей з обмеженими можливостями.....	1349
Слобоженюк Б. М. Психологічна підтримка обдарованих учнів в освітньому просторі, зокрема на уроках української мови та літератури в умовах воєнного стану.....	1354
Слотвінський П. Р. Формування математичних компетенцій учнів із використанням ігрових технологій.....	1357
Слюта А. М. Використання скрайбінг-технології студентами-географами в процесі проходження виробничої (педагогічної) практики на уроках географії.....	1363
Соколовська І. А., Нечипоренко В. В., Гордієнко Н. М., Позднякова О. Л. Tools for successful education.....	1369
Соляник М. Г., Кикла Д. О. Особливості розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку.....	1373
Спільніченко О. І., Москалюк Н. В. Цілі, виклики і кращі практики клубу молодого винахідника (КМВ).....	1375
Стандрет Г. Н. Інноваційні педагогічні технології в контексті сучасних суспільних викликів.....	1380

Слободянюк М. А.,
доктор історичних наук, професор
професор кафедри філософії та українознавства
Українського державного університету науки і технологій
nikslobo@gmail.com

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОБДАРОВАНОСТІ У ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Анотація. Метою статті є дослідження філософсько-методологічних аспектів пошуку і розвитку обдарованості в осіб з обмеженими можливостями. Наукова новизна полягає у самій постановці проблеми. Зазначено, в умовах демографічної кризи, посиленої російсько-українською війною, суспільна цінність кожного українця, включаючи інвалідів, стає все більш очевидною. Державі та соціальним інститутам необхідно сприйняти й активно впроваджувати такі інклюзивні підходи до навчання і виховання, які дадуть змогу своєчасно виявляти обдарованих особистостей, а також обумовлять максимальну реалізацію їх талантів незалежно від їх персональних особливостей або стану їх здоров'я. Висновки. Встановлено, що педагогічна праця з обдарованими людьми передбачає постійний пошук балансу між колективними та індивідуальними підходами до навчання та виховання.

Ключові слова: обдарованість, освіта, інклюзія, інвалідність, савант.

Abstract. The purpose of the article is to study the philosophical and methodological aspects of the search for and development of giftedness in persons with disabilities. Scientific novelty lies in the formulation of the problem. It was noted that in the conditions of the demographic crisis, aggravated by the Russian-Ukrainian war, the social value of every Ukrainian, including the disabled, is becoming more and more obvious. The state and social institutions need to adopt and actively implement such inclusive approaches to education and upbringing, which will make it possible to identify gifted individuals in a timely manner, as well as ensure the maximum realization of their talents, regardless of their personal characteristics or their state of health. Conclusions. It has been established that pedagogical work with gifted people involves a constant search for a balance between collective and individual approaches to learning and education.

Keywords: giftedness, education, inclusion, disability, savant.

Головною цінністю будь-якої країни є не природні ресурси, а люди. В умовах російсько-української війни, яка супроводжується загибеллю українських громадян, масовою міграцією населення, зниженням рівня народжуваності. В такій надскладній ситуації для України значення кожної, без винятків, людини зростає в геометричній прогресії. Це означає, що держава повинна створити умови для повноцінного розкриття талантів і людей з обмеженими можливостями. Однак усвідомлення цінності кожного українця і

практична реалізація інклюзивного підходу все ще помітно відстає від вербальних заяв.

Перш, ніж зайнятися виявленням і розвитком обдарованої дитини, педагогу необхідно обрати правильну філософсько-методологічну основу, правильне ставлення до людської особистості. Наприклад, у Давній Спарті відбір талановитих дітей відбувався просто: новонароджених немовлят з фізичними вадами скидали зі скелі в море. У Римській імперії майбутній батько міг написати своїй вагітній дружині: «Якщо народиться хлопчик, то залиш. А якщо дівчинка – викинь». В язичницькому світі батьки могли приносити в жертву власних дітей, щоб умилостивити богів. З тих пір, людство пройшло значну еволюцію, але подекуди все ще відмовляє багатьом своїм членам в рівноправному розвитку.

Ексклюзивний підхід передбачає, що більшість дітей не є обдарованими, тому основну увагу слід зосередити на явно талановитих вихованцях і дати їм досягти успіху. В такому випадку вчитель часто діє неусвідомлено, керуючись переважно особистими симпатіями та емоціями, або напівусвідомлено, коли до емоцій додається соціальний дарвінізм. Хибне уявлення про людський соціум передбачає ототожнення його з тваринним світом і розповсюдження на нього «закону джунглів», закону виживання за будь-яку ціну. Така позиція співвідноситься з першою сигнальною системою. В такій системі координат, хто сильніше, красивіше і хитріше, той і правий, і успішний. На жаль, подібний світогляд впливає і на педагогів. Широковідомі дослідження, які свідчать, що шкільні вчителі ставили більш високі оцінки красивим або більш заможним учням. В таких випадках з відповідними викривленнями відбувається і селекція обдарованих дітей. З одного боку, сучасне суспільство засуджує кастову систему, а з іншого – елементи цієї кастовості, часто неусвідомлені, залишаються широко розповсюдженими.

Розвинуте суспільство, а з ним і педагогіка, керуються більш високим набором цінностей. Це передбачає переконання, що будь-яка дитина може бути обдарованою. Стереотипне уявлення про толерантність асоціює його тільки з захистом прав ЛГБТ-спільноти. Насправді, головна ідея терпимості полягає в рівному ставленні як до людей, які вкладаються у загальноприйняті норми, так і до тих, хто має ментальні, поведінкові або фізичні відхилення від норми. Саме на цих ідеях засновуються Паралімпійські ігри, приймаються закони, які надають пільги інвалідам при вступі до навчальних закладів або влаштуванні на роботу. Піклування про маломобільних людей призвело до юридичного закріплення норм, які передбачають обов'язкове спорудження пандусів та похилих з'їздів при будівництві доріг, тротуарів, житлових, комерційних і громадських приміщень.

В західному світі проблема толерантності широко висвітлюються і пропагуються у масовій культурі. Зокрема, знято значну кількість кінострічок,

які висвітлюють життя осіб з обмеженими можливостями. Позитивний образ людини з обмеженими можливостями створений у французькому фільмі «Кохання не за розміром» («Un homme à la hauteur», 2016 р.), в якому красуня закохується у чоловіка зростом у 136 сантиметрів. Однією з ідей мюзиклу «Найвеличніший шоумен» («The Greatest Showman», 2017 р.) з Г'ю Джекманом також стало прийняття людей з різними вадами та особливостями.

Одним з найбільш відомих художніх фільмів про людину з обмеженими можливостями стала американська комедійна драма «Форрест Гамп» (1994 р.) з Томом Генксом у головній ролі. Головний герой цього фільму має ментальні проблеми, але справляє враження внутрішньо стійкої і доброї особистості, яка здійснює позитивний вплив на інших людей. Фільм здобув величезну кількість нагород, включаючи Оскар.

Не менший резонанс мав фільм-мандрівка «Людина дощу» (1988 р.) з Дастином Гоффманом і Томом Крузом. Прототипом головного героя став аутист Кім Пік з вродженими аномаліями мозку.

Ще одним оscarоносним фільмом стала заснована на реальних подіях стрічка «Ігри розуму» («A Beautiful Mind», 2001 р.). В ній австралійський актор Рассел Кроу зіграв роль лауреата Нобелівської премії з економіки математика Джона Неша. Вчений страждав на галюцинації і параноїдну шизофренію.

Популярність цих кінофільмів поставила проблему прийняття в центр суспільної уваги. Їх вихід на екрани засвідчив, що все більше людей розуміють, що стереотипна уява про інвалідів, як обузи для суспільства немає під собою підстав. Кожна особа з обмеженими можливостями може приносити користь суспільству і своїм близьким.

Сьогодні не тільки в мистецтві, а й в реальному житті ми можемо знайти багато прикладів, коли небажані діти, інваліди, різного роду ізгої досягають успіху в різних сферах людської діяльності. Серед іншого, можемо назвати всесвітньо відомого мотиваційного спікера Ніка Вуйчича, який народився без верхніх і нижніх кінцівок; паралізованого британського фізика-теоретика Стівена Гокінга; сліпого італійського співака Андреа Бочеллі. Мало хто пам'ятає, що президент США Франклін Рузвельт пересувався в інвалідному візочку, великий композитор Людвіг ван Бетховен був глухим, знаменитий художник Вінсент ван Гог потерпав від важкої депресії. Як багато втратив би світ, якби ці люди не змогли реалізувати свої таланти!

В науці таких людей часто об'єднують поняттям «саванти». Синдром саванта передбачає наявність в особи з відхиленнями розвитку екстраординарних здібностей в одній чи кількох галузях. Сьогодні важливим елементом вітчизняної вищої освіти стала індивідуальна траєкторія навчання. Якщо ми розуміємо необхідність індивідуалізації навчального процесу для

звичайного студента, тим більше цього потребують саванти. Розвинути обдарованість таких особистостей можна лише за умови індивідуального підходу.

Яскравим прикладом неправильного ставлення до саванта стала біографія Альберта Ейнштейна, який страждав на дислексію. В мюнхенській гімназії він був посереднім учнем, якому не подобалися механічне заучування текстів і авторитарна поведінка вчителів по відношенню до учнів, через що часто конфліктував. У 1895 р., вступаючи до цюрихського Вищого технічного училища, він блискуче здав математику, але провалив іспити з ботаніки та французької мови. Врешті, після закінчення цього навчального закладу Альберт не здобув підтримки жодного викладача для продовження наукової кар'єри. Сам Ейнштейн розповів про ті часи наступним чином: «Мною нехтували мої професори, які не любили мене через мою незалежність і вони закрили мені дорогу до науки». У 1900-1902 рр. майбутнього генія фізики не брали на роботу навіть вчителем і йому доводилося голодувати. У 1901 р. він завершив роботу над докторською дисертацією і хотів захистити її в Цюрихському університеті. Однак професор А. Кляйнер заперечив можливість її захисту. Тільки з 1905 р. розпочався процес визнання і слави видатного вченого.

Отже, з біографії майбутнього Нобелівського лауреата бачимо, що обдаровані діти часто мають виражені особливості характеру та нестандартну оцінку дійсності. Відповідно, оцінювати, виховувати таких дітей, розвивати їх здібності необхідно не за стандартними лекалами, а використовуючи індивідуальні підходи. А, оскільки, кожна дитина потенційно талановита, то педагогіці загалом та кожному педагогу окремо доводиться постійно шукати таке поєднання колективних та індивідуальних практик, яке дозволить кожній дитині проявити і реалізувати свою обдарованість.

Терпимість до інакшості проявилася і в так званому бодіпозитиві, який привчає людей позитивно ставитися до свого тіла, навіть якщо воно не ідеальне. На думку прихильників цього руху, суспільство повинно навчитися приймати різноманітність людської зовнішності, тоді у світі буде менше психологічних розладів, булінгу, випадків суїциду, анорексії та булімії. Жінку перестануть оцінювати відповідно до стереотипних стандартів, адже особистість визначається безліччю різних чинників. Контраверсійна українська співачка Алуона алуона (Альона Савраненко) записала на цю тему дві пісні «Рибки» (2018) і «Пушка» (2019).

Можна по-різному ставитися до ідеологічних основ бодіпозитиву, однак очевидним є його корисність при спілкуванні з інвалідами з метою їх повної інклюзії не тільки до освіти, а й усіх сфер життєдіяльності. Відповідний хід думок необхідно прищеплювати всьому суспільству.

Війна на Донбасі з 2014 р. та повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 р. призводить до появи в нашій державі значної кількості інвалідів та осіб з різного роду психічними розладами. Перебування в окупації та під бомбардуваннями, втрата рідних і близьких, розділення сімей, залишення рідної домівки, тривожні переживання за завтрашній день залишають глибокі душевні рани у кожного українця. Втім, українській народ впродовж всієї своєї історії демонстрував особливу життєву силу, щоразу відроджуючися після надважких втрат і випробувань.

В українській масовій культурі теж поступово з'являються твори, які свідчать про підвищену увагу суспільства до проблеми інвалідності. Тим, хто попри отримання серйозних поранень та інвалідності, вчиться жити далі гурт «Kozak System» присвятив свою пісню «Люди-Титани» [1] з інтенцією «А ми ще, а ми ще повоюємо. А ми ще, а ми ще потанцюємо». У відеокліпі до неї (5 лютого 2024 р.; 6,2 млн переглядів) головну роль зіграв Олександр Чайка – хореограф, акробат і ветеран, який втратив на війні ногу.

Однак особистих вольових зусиль недостатньо для подолання важких психологічних травм. Абсолютна більшість дітей з інвалідністю або жертв війни стикається з депресією та суїцидальними думками. Грамотна і делікатна взаємодія з ними дасть можливість зберегти таких людей для власних родин і держави. Відтак, українському суспільству необхідно адаптуватися до нової реальності, навчитися правильному поводженню з такими людьми, допомогти їм повноцінно інтегруватися в соціум. Все це неможливо зробити без терпимого ставлення та емпатії, які мають виховуватися за допомогою професійних психологів і педагогів, діячів культури, державних та муніципальних установ, навчальних і медичних закладів, релігійних та громадських організацій, засобів масової інформації.

Таким чином, пошук і розвиток обдарованих особистостей повинен спиратися на правильну філософсько-методологічну основу, яка передбачає наявність творчого потенціалу у кожної людини. Це особливо важливо в умовах воюючої і післявоєнної України, коли в умовах демографічних потрясінь зростає суспільна вартість кожного українця. Наявність значної кількості інвалідів зумовлює необхідність формування таких умов для реалізації осіб з обмеженими можливостями, які дали би їм можливість для максимальної реалізації власної обдарованості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kozak System – Люди-Титани (official video). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=K6A3XzHP5Dw>